

Literacka i paraliteracka twórczość w internecie (na polskich i obcojęzycznych przykładach z lat 2001–2017)

Internet stanowi obszar zainteresowania bardzo wielu badaczy zajmujących się różnymi dziedzinami wiedzy. Nic w tym dziwnego. Problemy technologiczne i informatyczne przeplatają się tu z problemami ekonomicznymi, zarządczymi, marketingowymi, spojrzeniem kulturoznawców, prawników, socjologów i psychologów, nie wspominając już o politykach. Potencjał i siła internetu zostały zauważone również przez badaczy literatury, którzy zainteresowali się tym środowiskiem i rozpoczęli własne badania.

Obecnie w sieci możemy zaobserwować mnóstwo rozmaitych przejawów szeroko rozumianego życia literackiego w sieci: od rozmów i dyskusji, przez recenzje i analizy, działalność propagującą czytelnictwo, archiwizację i cyfryzację tekstów kultury, aż po specyficzną twórczość zarówno amatorów, jak i profesjonalistów. Wprawdzie „usieciowienie” kultury niewątpliwie niesie ze sobą pewne zagrożenia (które wiążą się głównie z porażającą grafomanią i zalewem miernoty, jak twierdzą przeciwnicy twórczości sieciowej), to jednocześnie otwiera ono – zarówno przed czytelnikami, jak i przed twórcami – niewyobrażalne dotąd możliwości, o których zdają się zapominać albo w ogóle nie dostrzegają krytycy internetu. *Self-publishing* i e-booki, blogi, literackie fora i czasopisma, portale społecznościowe, powieści hipertekstowe oraz oczywiście *fan fiction* – to tylko kilka z proponowanych przez internet sposobów funkcjonowania literatury w tym środowisku. Warto przyjrzeć się im bliżej między innymi dlatego, że są to rozwiązania modyfikujące standardowy obraz nie tylko literackości, lecz także partycypowania w kulturze – zacierania granic między nadawcą i odbiorcą.

Praca ma charakter rozważań teoretycznych dotyczących zjawisk związanych z funkcjonowaniem literatury i – szerzej – kultury literackiej w internecie. W opracowaniu wykorzystuję głównie metodę opisową, posiłkując się również tekstami źródłowych. Ze względów praktycznych rozprawę podzieliłam na trzy części. Układ treści monografii został podporządkowany celowi pracy, stanowiąc logiczny tok rozważań, zgodny z zasadą „od ogółu do szczegółu”. Rozpaczynam zatem od części *Paradoksy internetu* poświęconej kilku kwestiom ogólnym, gdzie (w trzech rozdziałach) przedstawiam różne spojrzenia na funkcjonowanie szeroko rozumianej kultury w środowisku internetowym. W rozdziale pierwszym opisuję kulturę nowych mediów, zajmuję się przemianami relacji odbiorczej oraz

wpływem nowych mediów na kulturę. W rozdziale drugim omawiam różne przejawy życia literackiego w sieci. Znajdują się w nim rozważania na temat takich zagadnień, jak: przydatność terminu liternet oraz rozróżnienie działalności amatorskiej od półprofesjonalnej i profesjonalnej. Przedstawiam tu zatem działalność okołoliteracką, znaną z życia *offline*, czyli funkcjonowanie księgarń, wydawnictw i czasopism literackich, oraz zjawisko zawiązywania się grup formalnych i nieformalnych, zajmujących się tematyką literacką, czyli powstawanie grup dyskusyjnych, for literackich, miejsc, gdzie amatorzy mogą rozwijać swój talent i prezentować swoje teksty. Rozdział trzeci natomiast poświęcony został pewnym kontrowersyjnym tematom związanym z kulturą internetu, takim jak zalew grafomaństwa, łamanie praw autorskich, przemoc, cyberkościoły itp.

W części drugiej – *Internetowe narracje literackie i paraliterackie* – (w kolejnych trzech rozdziałach) prezentuję przegląd sposobów funkcjonowania literatury w sieci. Rozdział czwarty zawiera charakterystykę dwóch najbardziej rozpoznawalnych przejawów literatury w internecie, czyli blogów i hipertekstów (zarówno powieściowych, jak i poetyckich). Zjawiska te są już wprawdzie dość dobrze rozpoznane, ale stanowią fundamentalną część literackiego internetu, nie może ich więc zabraknąć w tej pracy. Omawiając je, pragnę podkreślić zasadnicze zmiany, jakie zaszły w postrzeganiu charakteru blogów (odejście od paradygmatu *stricte* dziennika intymnego), oraz eksperymentalny, awangardowy charakter utworów hipertekstowych. W rozdziale piątym prezentuję znacznie rzadziej poruszany temat literatury na portalach społecznościowych, takich jak Facebook czy Twitter. Wbrew pozorom bowiem na portalach tych również kwitnie życie literackie w różnych jego przejawach, począwszy od powstawania stron skupiających miłośników literatury, przez zbiory cytatów, aż do kreatywnej zabawy literackiej i własnej twórczości. Ostatni rozdział w tej części, czyli rozdział szósty, poświęcony jest wykorzystywaniu technik mashupu i remiksu w twórczości sieciowej. Kultura remiksu na dobre zadomowiła się w sztuce, jest też szczególnie lubiana przez twórców amatorskich, czego dowodem są liczne filmy wstawiane na YouTube'a. Warto przyjrzeć się, jak taka forma twórczości zostaje przenoszona do literatury (nie tylko przez fanów, lecz także przez profesjonalistów, czego dowodem są takie książki, jak: *Duma i uprzedzenie i zombie* Setha Grahame-Smitha czy *Przedwiośnie żywych trupów* Kamila Śmiałkowskiego).

Część trzecia – *Studium przypadku: fan fiction* – poświęcona jest szczegółowym rozważaniom na temat *fan fiction* – jednej z form internetowej twórczości, która stanowi moje główne zainteresowanie badawcze. Rozdział siódmy przybliży podstawowe zagadnienia

związane z twórczością fanów. Choć wciąż jesteśmy daleko w tyle, jeśli chodzi o badania *fan fiction* (na świecie już w 1992 roku powstawały książki poświęcone temu zjawisku, takie jak: *Textual Poachers Television Fans & Participatory Culture* autorstwa Henry'ego Jenkinsa lub *Enterprising Women. Television Fandom and the Creation of Popular Myth* autorstwa Camille Bacon-Smith), w ostatnich latach doczekaliśmy się trzech¹ książkowych opracowań tego zagadnienia (z czego jedno poświęcone jest prawniczemu spojrzeniu na twórczość fanów). Wciąż jednak pozostaje wiele niejasności w tym względzie, zwłaszcza jeśli chodzi o klasyfikacje różnych typów *fan fiction*. Badając to zjawisko, podjęłam próbę uporządkowania tych pojęć, opracowując autorską propozycję ich klasyfikacji. W rozdziale ósmym przedstawiam przykłady literackich utworów napisanych głównie przez fanów Harry'ego Pottera (jest to jeden z największych i najprężniej działających fandomów, w pracy jednak pojawią się również przykłady nawiązujące do innych tekstów kultury) łatwiej bowiem jest zrozumieć jakies zjawisko, kiedy przedstawimy konkretne jego przykłady. Rozdział dziewiąty poświęcony został przedstawieniu dwóch zjawisk, profesjonalizacji oraz aktywizmu fanowskiego. Profesjonalizacja jest tematem prawie niezauważalnym, co dziwi zwłaszcza jeśli spojrzymy na skalę tego zjawiska. Chodzi mianowicie o przechodzenie twórców amatorskich do grupy twórców profesjonalnych. Co ciekawe, potrzebę takiej zmiany można zaobserwować nie tylko wśród twórców fanowskich, lecz także wśród twórców środowisk internetowych w ogóle, profesjonalizują się bowiem zarówno blogi, jak i reportaże facebookowe, twórczość na forach literackich i inne formy twórczości w sieci. Aktywizm fanów jest tematem podejmowanym głównie przez zagranicznych badaczy, którzy porzucili już tendencję krytycznego traktowania fanów jako bezużytecznych, oderwanych od życia jednostek. Okazuje się bowiem, że fani stanowiący grupę miłośników jakiegoś tekstu kultury potrafią być również prężnie działającymi aktywistami niosącymi pomoc potrzebującym bądź występującymi w obronie takich wartości, jak równość, i sprawiedliwość. Często i chętnie włączają się w różne akcje społeczne zarówno we własnych krajach, jak i na forum międzynarodowym.

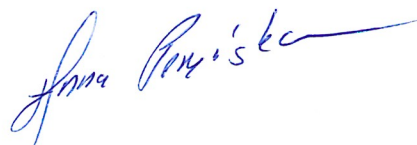
---

¹ Gąsowska L. [2015], *Fan fiction. Nowe formy opowieści*, Kraków; Grzybczyk K. [2015], *Twórczość internautów w świetle regulacji prawa autorskiego na przykładzie fanfiction*, Warszawa; Gumowska A. [2016] *Na peryferiach fanfiction. Najmniejsze formy literackie w fandomie Harry'ego Pottera*, Gdańsk.

Powszechność internetu, jego nieprawdopodobnie szybki, intensywny rozwój oraz niezwykła ekspansywność sprawiają, że nie można zamykać oczu na jego wpływ nie tylko na społeczeństwo, lecz także całą współczesną kulturę. Media, jako takie, towarzyszą nam przecież od stuleci i zawsze miały ogromny wpływ zarówno na rzeczywistość społeczną czy polityczną, jak i na literaturę czy sztukę. Nowe media doprowadziły do powstania kultury nadmiaru, przekazywania informacji nieomal w czasie rzeczywistym, konwergencyjności i multimedialności. Charakterystycznymi jej cechami jest zmniejszenie dystansu, remiks oraz rozmywanie się różnych kategorii, wcześniej bezpiecznie skategoryzowanych: zarówno nadawcy i odbiorcy, jak też piśmienności i oralności czy piśmienności oraz ikoniczności.

Do tej pory w Polsce, choć zajmowano się niekiedy literackim potencjałem środowiska internetowego, robiono to jednak wyrywkowo. Poszczególne elementy tego życia przedstawiano w odosobnieniu, nie podkreślając wystarczająco całościowego charakteru funkcjonowania literatury w sieci. Celem moim jest przedstawienie jak najszerszego obrazu literackich kontekstów internetu. Pozycja ta ma być zatem swoistym przewodnikiem dla wszystkich, którzy chcą zmierzyć się ze specyficzną literackością internetu oraz jego tekstotwórczym obliczem.

A handwritten signature in blue ink, reading "Anna Pomyśka". The signature is fluid and cursive, with a long horizontal stroke extending to the right.